

KUL HİMMET'İN ŞİİRLERİNİ İHTİVA EDEN YAZMA BİR ŞİİR MECMUASI*

Dr. Doğan KAYA-Necat ÇETİN

Cönkler ve şiir mecmuaları Türk halkbiliminin ve bilhassa âşık edebiyatının en önemli yazılı kaynaklarıdır. Çünkü bu eserlerde adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine, bilinen şairlerin bilinmeyen şiirlerine yahut bilinen şiirin farklı şekline rastlamak mümkündür.

Muhtelif kütüphanelerde ve yurdun değişik yöresinde muhtelif şahısların elinde bulunan mecmua ve cönklerde âşıklarımızın pek çok şiir gün yüzüne çıkmayı beklemektedir.

Bu eserler, âşık edebiyatının ve önceki devirlerin sözlü folklor ürünlerinin yazıya dönüşmüş örneklerini içine aldıkları için en değerli başvuru kaynaklarıdır. Bu cümleden olarak biz de tespit ettiğimiz bir şiir mecmuasında yer alan Kul Himmet'in şiirlerini ilim âlemine tanıtmaya çalışacağız.

Kul Himmet, XVI. yüzyılda yaşamış, ayini cemlerde şiirleri okunan ve yedi büyük Alevî ozanından biri (Nesimî, Fuzulî, Hatayî, Pir Sultan, Viranî, Kul Himmet ve Yeminî) olarak kabul edilen önemli bir şahsiyettir. Yedi büyük Alevî-Bektaşî olarak nitelendirilmelerinin sebebi; şiirlerinde Oniki İmam, Kerbelâ hadisesi, menkıbeler, Bektaşilikle ilgili inançlar, erkân ve adetleri konu edinmeleri, inanç ve düşüncelerini ustaca ortaya koymalarıdır.

Sözünü ettiğimiz şairler içinde yer alan *Kul Himmet* hakkında, yakın zamanlara kadar üzerinde pek araştırma yapılmamıştır. Hatta bundan dolayıdır ki, şiirlerinde "*Kul Himmet Üstadım*" olarak tapşırılan iki ayrı âşığın şiirleri de Kul Himmet'in sanılmıştır. Bu âşıklar, Divriği'nin Örencik köyünden İbrahim'le, İmranlı'nın Söğütlü köyünden Hacik Kız (Hatice)'dır. Diğer taraftan *Sefil Kul Himmet*, *Öksüz Kul Himmet* ve *Geda Kul Himmet* mahlaslı şiirlerin varlığı, meseleyi daha da karışık hale getirmektedir.

Kul Himmet ve Kul Himmet Üstadım konusunda bugüne kadar en önemli çalışma, Türk folklorunun önde gelen isimlerinden İbrahim Aslanoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.¹ Aslanoğlu, her iki çalışmasında şiirleri mahlaslarına göre ayırmış, gerek şiirlerinden gerekse tarihi vesika ve derlemelere dayanarak bu isimler hakkında yorum ve değerlendirmeler yapmıştır. Kul himmet konusunda yapılan çalışmalar içinde İrfan Çoban'ın çalışmasını da göz ardı etmemek gerekir. İrfan Çoban, 2000 yılında çıkardığı 168 sayfalık *Kul Himmet* adlı

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin 01-03 Kasım 2012 günlerinde Tokat'te gerçekleştirdiği Tokat Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş, daha sonra bildiri kitabında yayımlanmıştır.

¹ İbrahim ASLANOĞLU, *Kul Himmet Üstadım*, Sivas, 1976.

İbrahim ASLANOĞLU, *Kul Himmet*, İst., 1997.

kitabında onun özel durumu ile ilgili orijinal bilgiler vermiş, pek çok şiirini kaydetmiştir.²

Kul Himmet, XVI.-XVII. yüzyıllarda yaşamıştır. Asıl adı Hüseyin'dir. Eşinin adı Fatma Ana olup Şahin ve Abbas adında iki oğlu vardır. "Dedem Hıdır Abdal pirim ocağı" ifadesinden onun Kemaliye'nin Ocak Köyü'ndeki Hıdır Abdal tekkesine bağlı olduğunu öğrenmekteyiz.

Yaşadığı müddetçe pek çok yeri dolaşmış olan Kul Himmet, Anadolu'da en az 6 Alevî-Kızılbaş başkaldırısı içinde bulunmuştur. Bir bakıma hayatını Anadolu Kızılbaş hareketine adamıştır.³ Bu sebepten sürgün edilmiş, zindanlara atılmış ve kaçak yaşamıştır. Padişah 3. Murad zamanında Görümlü köyü birkaç defa kolcu kuvvetleri tarafından basılmış, Kul Himmet'in ailesinde birçok kişi öldürülmüştür.

Hatayî ve Pir Sultan'ı zikrettiği uzunca nefesinden anlaşıldığına göre Kul Himmet, bu ulu zatlara bağlıdır ve onların yolunda gitmiştir. "Kul Himmet'im müridim Pir Sultan'a" söyleşinde de bunu kendisi açıkça ifade etmiştir. Hatta Pir Sultan'la birlikte birtakım siyasî olaylara karıştığı söylenir. Pir Sultan da bir şiirinde "Bizden selâm söylen Kul Himmet kardaşa" diyerek onu kardeş olarak benimsemiştir.

Ömrünün sonlarını Almus'un Görümlü (Eski adı; Varzıl) köyünde geçirmiş ve bu köyde Hakk'a yürümüştür. Bugün aynı köyde Kul Himmetliler denilen dedeler ocağı vardır ve bu ocağın çevresinde birçok talip bulunmaktadır. Ayrıca Alevîler arasında anlatılan pek çok menkıbesi vardır.

Şiirlerinde Alevî-Bektaşî inancına yer veren Kul Himmet, başta Tokat ve civarı olmak üzere pek çok Alevî aşığı etkilemiş biridir. Pek çok şiiri, ezgili olarak muhtelif toplantılarda okunmaktadır ve TRT repertuarına girmiştir. Kul Himmet'in din dışı konulara da yer veren şiirleri vardır. Dili, duru ve akıcıdır. Hakkında Gölpınarlı, Öztelli, Aslanoğlu, Boratav-Fıratlı, Ergun, Gürel ve Çoban gibi isimler, birtakım bilgiler ortaya koymuşlardır.⁴

Kul Himmet hakkında en son ve en derli toplu çalışmayı ortaya koyan İbrahim Aslanoğlu'nun kitabında, ona ait 143 şiir bulunmaktadır. Aslanoğlu, kitabında önceki yayınlardaki ve yirmiden fazla cönkteki Kul himmet mahlaslı

² (İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat 1997.

³ Gazi Polat.

<http://www.turkmedya.com/V1/Pg/detail/NewID/294529/CatID/1/CityCode/60/CityName/Tokat/CountryID/1/TownID/1066/VillageID/33067>

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı. *Alevi-Bektaşî Nefesleri*, İstanbul, 2010.

Cahit Öztelli, *Bektaşî Gülleri*, İkinci Baskı, s. 362, İstanbul 1985.

Cahit Öztelli, *Pir Sultan'ın Dostları*, İstanbul, 1984.

İbrahim Aslanoğlu, *Kul Himmet*, İstanbul, 1997.

Pertev Nail Boratav-Halil Vedat Fıratlı, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, 2000.

Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşî - Kızılbaş Alevi Şairleri ve Nefesleri / 17. Asırdan Beri*, İstanbul, 1956.

Turgut Koca, *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri: 13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Kadar*, İstanbul, 1990.

Ziya Gürel, *Hak Aşıklarından Deyişler*, Ankara, 1980.

<http://kulhimmet.blogspot.com/>

şiiirlerle bu sayıya ulaşmıştır. Şiiirlerin ölçülerine göre dağılımı şu şekildedir: 7 heceli 1, 8 heceli 26, 11 heceli 104 ve aruz vezni ile 7. Kul Himmet'in ilk defa 36 şiiiri yayımlanmış ve Cahit Öztelli tarafından bu sayı 87'ye ulaştırılmıştır. Biz de aynı konuda daha önce yaptığımız bir çalışmada Kul Himmet'in bilinmeyen 13 şiiirini edebiyatımıza kazandırmış ve böylelikle Kul Himmet'in bilinen şiiir sayısını 156'ya çıkarmıştık.⁵ Bu bildiri ile de ona ait bilinmeyen 31 şiiiri tanıtmaya çalışacağız.

Sözünü ettiğimiz şiiirler, Aydın'da yaşayan emekli polis memuru İsmail Gacar'da bulunan bir şiiir mecmuasında yer almaktadır. İsmail Gacar, Tahtacı köyü olan Bayındır Yakapınar (Eski adı: Uladı) köyündendir. Mecmuayı aynı köydeki bir dede ailesinden almıştır. Köyde, bu sülâleye "Şahanoğulları" denilmektedir. Söz konusu mecmuayı Necat Çetin, İsmail Gacar'dan alıp dijital ortama aktarmıştır.

Oldukça hacimli olan mecmua 246 varaktır. Mecmua 20 X 29 cm. boyutundadır. Mecmua "Haza Kitab-ı Mecmua" adını taşımaktadır ve içindeki bilgiler şu şekilde kayıtlıdır:

*Şah Hatayî'nin 22-224. sayfalarda 157 şiiiri,

*Kul Himmet'in 316-356 sayfalarda 53 şiiiri,

*Pir Sultan'ın 416-458. Sayfalarda 68 şiiiri,

*580-593. sayfalarda Bektaşî uluları için dualar.

Rika ile yazılmış olan metinlerin tamamı, aynı müstensih tarafından yazılmıştır. Ancak müstensih hakkında mecmuanın elimizdeki sayfaları içinde herhangi bir kayda rastlamadık. Cönkle ilgili olarak 458. sayfada 5 Mart 1940 tarihinde şöyle bir kayıt düşülmüştür:

"Tarik-i Alevîye'ye aid Şah Hatayî, Kul Himmet ve Pir Sultan ve Kaygusuz Sultan'a ait nutk-ı aliyelerini can gözümle okudum. Evet, hakikat gevheri olduğuna imanım vardır. Hakk'a Eyvallah! Nasib olup da okuyan her kardaşa kendini kendinde olduğunu bilerek okuyup mütalaasını tavsiye ederim. Ne yazık ki 1240 tarihinden beriye bu sürede sönüp gitmiştir. Tabi bu da Hakk'ın emridir. Emrine şükür, kahrına sabır. 5 Mart 940"

Bu kayıтта yer alan H. 1240 (Miladi: 1824) tarihine bakacak olursak cönk muhtemelen bu yıl yazılmıştır. Bu nottan ortaya çıkan bir başka sonuç da içinde Kaygusuz Abdal'a ait şiiirlerin olduğu ancak şiiirlerinin kayıtlı bulunduğu sayfanın yırtılmış olduğudur.

Mecmuanın sayfa başları, Arap rakamları ile seri olarak numaralandırılmıştır. Ancak bu çok kıymetli eserin bazı sayfaları eksiktir. Bunlar; 63, 161-169, 235-315, 356-415 ve 459-579 numaralı sayfalardır. Bunu

⁵ Doğan Kaya, *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 2000, s. 421-432.

kültürümüz için büyük eksiklik olarak görüyoruz. Eksik sayfalarda söz konusu şairlere ait bilinmeyen nice şiirlerin olduğunu tahmin etmekteyiz.

Kul Himmet'in mecmuadaki şiirlerinin ayağı ve diğer özellikleri şu şekilde tasnif edilebilir:

<i>Sayfa Şiirin ayağı</i>	<i>Kaynaklarda Dörtlük Hece Ayağı</i>			
	<i>Olup olmadığı</i>	<i>sayısı</i>	<i>sayısı</i>	<i>sayısı</i>
316 Sofular ikrarında durur mu bilmem	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
316 Gözede gör erkânını yolunu	<i>yok</i>	4	11	<i>döner ayak</i>
317 Hüseyin'i yem mevliyem ne dersin		7	11	<i>tek ayak</i>
318 Âlemin şavkı ziyasın sevdiğim		12	11	<i>döner ayak</i>
319 Ağladı gözyaşı göl oldu	<i>yok</i>	7	11	<i>döner ayak</i>
320 İnsanın neslini kurmazdan evvel	<i>yok</i>	7	11	<i>döner ayak</i>
321 Ana secde etmek farz oldu bize	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
321 Kuran mı indi hece mi indi	<i>yok</i>	5	8	<i>döner ayak</i>
321 Muhamme Ali'nin hevası ilen		6	11	<i>döner ayak</i>
322 Yanına çağırır insan hu deyü	<i>yok</i>	12	11	<i>döner ayak</i>
323 Hak seni Uçmağa oldur dediler	<i>yok</i>	9	11	<i>döner ayak</i>
324 Sızıl原因 neren gönül	<i>yok</i>	5	8	<i>döner ayak</i>
325 Gönül eğlencesi gül olmayınca		5	11	<i>döner ayak</i>
326 Üç güzel sevmişim eli neyleyim	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
326 Mihmanı gözeden Hakkı gözedir	<i>yok</i>	5	11	<i>tek ayak</i>
327 Kellesi tabakta donan Hüseyin	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
327 Kadir Mevlâ'm hasretime sal beni	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
328 Hak Muhamme pirim Ali		6	8	<i>tek ayak</i>
328 Ezberim Muhamme sevdiğim Ali	<i>yok</i>	7	11	<i>tek ayak</i>
329 Gel Muhamme Ali'ye gel			7	8 <i>tek ayak</i>
330 Hub nesne sattın gönül	<i>yok</i>	5	8	<i>döner ayak</i>
330 Ganilik cömerlik Ali'den kaldı	<i>yok</i>	6	11	<i>tek ayak</i>
331 Ali'm Hayber Kalasına gidince		12	11	<i>tek ayak</i>
332 Şah'ın eşğine düştüm sabahtan		7	11	<i>döner ayak</i>
333 Ne güzel irengin var elmalar	<i>yok</i>	6	11	<i>döner ayak</i>
334 Sevdikçe sevesim gelir Ali'yi		11	11	<i>tek ayak</i>
335 Pirim serverimdir İmam Hüseyin		7	11	<i>tek ayak</i>
336 Pire varmayınca yoktur çaresi	<i>yok</i>	12	11	<i>tek ayak</i>
337 Alla bir Muhamme Ali diyerek		9	11	<i>tek ayak</i>
338 Oturmuş üç kişi bir mani söyler	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
338 Şerbetim Muhamme Ali'den oldu		7	11	<i>döner ayak</i>
339 Miraçta Muhammed'in yolu gibi	<i>yok</i>	6	11	<i>döner ayak</i>
340 Hiç kimse doymadan doyardı Ali		5	11	<i>döner ayak</i>
341 Sen kible ararsın kible sendedir		7	11	<i>döner ayak</i>
342 Arzumanım Şahı Merdan Ali'dir		9	11	<i>tek ayak</i>
343 Alla bir Muhamme Ali Murteza	<i>yok</i>	9	11	<i>tek ayak</i>
344 Muhamme şefaatchi olurdu		7	11	<i>döner ayak</i>
345 Gaziler destini tutandan meded		5	11	<i>döner ayak</i>

345 Bakın Fatıma Ana üç ay dardadır		6	11	<i>tek ayak</i>
346 Seversen Ali'yi ağlama gönül	<i>yok</i>	5	11	<i>tek ayak</i>
347 Şu nefis bulutunun dalaletidir	<i>yok</i>	10	11	<i>döner ayak</i>
348 Göre gör bile gör bu seyran nedir	<i>yok</i>	12	11	<i>döner ayak</i>
349 Uğradım buldum bir bulun canları	<i>yok</i>	7	11	<i>döner ayak</i>
350 Sofular bilmez oldular yolunu	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
351 A bana va tü bana	<i>yok</i>	5	8	<i>tek ayak</i>
351 Anunçün Mevlâ bilür benim halimi	<i>yok</i>	5	11	<i>tek ayak</i>
352 Hak deyüp tuttuğum el bana yeter	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
352 İmandan ileri küfrü ne imiş	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
353 Sır yarattın sırdan içerü	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
353 Ötme turnam ötme gönül şen değil	<i>yok</i>	5	11	<i>tek ayak</i>
354 Seher yelinde esen rüzgâr Ali'dir	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>
354 Cebrael dünyaya gelmedi miydi	<i>yok</i>	10	11	<i>döner ayak</i>
355 Dert verdin iş bir çarede kaldı	<i>yok</i>	5	11	<i>döner ayak</i>

SONUÇ

Bu şiirlerin okunması, daha önce yayımlanmış olanların edisyon kritiğe tabi tutulması, bilinmeyenlerin ise olduğu gibi yayımlanması ayrı bir çalışma konusudur. Bu bildiri de söz konusu şiir mecmuası ve bu mecmuada yer alan Kul Himmet'in şiirlerinin tanıtılması amaç edinilmiştir. Yukarıda tasnife çalıştığımız şiirlerin teknik özelliklerini şöyle özetlememiz mümkündür:

*Şiirlerin tamamı Alevî-Bektaşî itikadı ile söylenmiştir. Şiirlerde, konu gereği sık sık Ehl-i Bey'ten, 12 İmam'dan, Hz. Ali'den, İmam Hüseyin'den ve Kerbelâ'dan, Hacı Bektaş'tan söz edilmiştir.

*Elimizdeki şiirlerin dörtlük sayıları 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12 arasında değişmektedir. Ancak çoğunluğu 5 dörtlükle vücuda getirilmiştir (23 adet).

*53 şiirin 6'sı 8 heceli, 45'i ise 11 hecelidir.

*Şiirlerin tamamında mahlas kayıtlıdır.

*Şiirlerin 35'i döner ayak, 18'u tek ayak tır.

*Şiirlerin pek çoğunda ölçü sağlamlığı yoktur. Bu, müstensihden mi yoksa bilginin alındığı kaynaktan mı kaynaklanmıştır bilemiyoruz.

Bildirimizi bitirmeden önce sözkonusu mecmuadaki başta Kul Himmet'in şiirleri olmak üzere, Pir Sultan ve Şah Hatayî'nin şiirlerinin günümüz alfabesine aktarmakta olduğumuz müjdesini de vermek istiyoruz.